

Nr 263.

Ankom till riksdagens kansli den 26 november 1943 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till social hemhjälpssverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 332 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att av statsmedel må beviljas bidrag till social hemhjälpssverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordade grunder;

dels föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag må utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor;

dels medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understödjes med statsbidrag på det sätt som departementschefen förordat;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor;

dels ock å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor anvisa ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr A. Sundvik (I: 329) och den andra inom andra kammaren av herr A. Hallberg (II: 482), vari hemställts, 1:o att riksdagen med ändring av vad som i denna del föreslagits i propositionen må besluta, att alla landsting obligatoriskt skola lämna bidrag till den statsunderstödda sociala hemhjälpssverksamheten; samt 2:o att riksdagen må *antingen* med ändring av vad som i denna del föreslagits i propositionen besluta, att landstingen icke genom särskilda för ändamålet tillsätta hemhjälpssstyrelser skola taga del i utformandet av kommunernas hemhjälpssverksamhet eller öva inflytande på dennas bedrivande; *eller*, därest det i propositionen upptagna förslaget om landstingens

medverkan i utformandet av kommunernas hemhjälsverksamhet skulle bifallas, besluta, att landstingens bidrag till den statsunderstödda hemhjälsverksamheten skall utgå med cirka 30 procent på totala kostnaderna för denna verksamhet;

dels en inom första kammaren av herrar *E. O. Wiklund* och *A. Sundvik* väckt motion (I: 331), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att huvudmannskapet för hemhjälsverksamheten även må kunna anförtros åt de erkända sjukkassorna;

dels en inom första kammaren av herr *G. Karlsson m. fl.* väckt motion (I: 344), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta fastställa lönen för hemvårdarinnor till 1,800 kronor för år jämte tre ålderstillägg om vardera 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänst;

dels en inom första kammaren av herr *E. Arrhén* väckt motion (I: 345), vari hemstälts, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte beakta de synpunkter, som i motionen anförts;

dels en inom andra kammaren av herrar *K. E. Hansson* i Skediga och *C. O. Carlsson* i Bakeröd väckt motion (II: 456), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i propositionen, att statsbidrag utgår till en hemvårdarinna per 1,500 invånare i kommun på landsbygden och att i övrigt tillbörlig hänsyn toges till kommunens ytvidd;

dels en inom andra kammaren av fru *Hulda Skoglund-Lindblom* väckt motion (II: 464), vari hemstälts, att riksdagen måtte 1:o uttala, att väl kvalificerade hembiträden icke blott i undantagsfall utan i talrikast möjliga fall skola tagas i anspråk för uppgiften som hemvårdarinnor; 2:o) fastställa generösare grunder än i propositionen föreslagna för statsbidrag till deltidsanställda hemvårdarinnor och fixera minimiersättningen för dag till 6 kronor; samt 3:o) för lindrande av de skattetyngda kommunernas kostnad för hemhjälsens ordnande bestämma landstingens bidrag till kostnaderna till samma belopp som statens;

dels en inom andra kammaren av fru *Hanna Rydh Munck af Rosenschöld m. fl.* väckt motion (II: 481), vari hemstälts, 1:o) att riksdagen måtte fastställa den kontanta minimilönen för heltidsanställd hemvårdarinna till 1,500 kronor i grundlön jämte dyrtidstillägg och tre ålderstillägg å 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänstgöring; samt 2:o) att riksdagen i konsekvens härmed måtte fastställa statsbidraget för varje heltidsanställd hemvårdarinna till 1,000 kronor med möjlighet till jämkning vid sjunkande dyrtidstillägg;

dels ock en inom andra kammaren av fröken *Ebon Andersson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion (II: 483), vari hemstälts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte beakta de synpunkter, som i motionen anförts.

Beträffande de skäl, som motionärerna anført till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån de ej framgå av utskottets yttrande här nedan, hänvisa till motionerna.

Vid 1939 års lagtima riksdag väcktes i första kammaren av herr *Domö m. fl.* och i andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* likalydande motioner an-

gående hemhjälsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida (I: 84, II: 139).

Motionärerna hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig utredning om hemhjälsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Sedan första kammarens första tillfälliga utskott infordrat yttrande över den av herr Domö m. fl. väckta motionen från överstyrelsen för svenska röda korset, fritidsutredningen och Sveriges husmodersföreningars riksförbund, vilka samtliga yttranden gingo i tillstyrkande riktning, beslöt utskottet tillstyrka den begärda utredningen.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilken den av herr Bagge m. fl. väckta motionen hänvisades, avgav ett utlåtande (utlåtande nr 2), likalydande med nyssnämnda utskotts.

På hemställan av utskotten avlät riksdagen den 17 maj 1939 en skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 268) med anhållan om en allsidig utredning om hemhjälsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Hemhjälsfrågan har även uppmärksammats av vissa organisationer.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund hemställde 1937 i en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning bland annat i fråga om hjälp i hemmet vid husmoderns frånvaro för semester. I en skrivelse av den 10 mars 1939 hemställde förbundet om utredning rörande hemhjälsverksamhetens organiserande. Förbundet framhöll bland annat, att en undersökning borde göras rörande tillgången på lämplig arbetskraft samt att vissa kompetenskrav borde fixeras för arbetskraften. Förbundet hänvisade bland annat till en utredning, som verkställts inom förbundets lokalavdelningar, vilken givit vid handen, att ett stort behov existerade av ordnad hemhjälsverksamhet.

Centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor ingav en skrivelse den 8 maj 1939 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, vari — med hänvisning till behovet av väl kvalificerade och utbildade hemsystrar — förordades ett ökat stöd till utbildningen av hemsystrar.

Göteborgs och Bohus läns landsting ingav en skrivelse den 15 december 1942 till Kungl. Maj:t med anhållan om att den av riksdagen begärda utredningen om hemhjälsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande snarast måtte verkställas.

Samtliga nu omförmälda skrivelser överlämnades sedermera till den jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 september 1941 tillkallade *1941 års befolkningsutredning*, som uppdragit åt den av utredningen tillsatta delegationen för hem- och familjefrågor att verkställa utredning av de i skrivelserna berörda frågorna.

Den 10 mars 1943 har utredningen överlämnat utredning och förslag angående statsbidrag till social hemhjälsverksamhet (statens off. utredn. 1943: 15).

De av utredningen framställda förslagen kunna i korthet sammanfattas i följande huvudpunkter:

1. Statsbidrag må utgå till avlöning åt hemvårdarinnor, som anställas hos kommuner i och för social hemhjälpssysselsättning, varmed förstås tillfälligt biträde med barnavård och andra hemsysslor i enskilda, företrädesvis medelösa hem, som på grund av sjukdom, barns börd eller andra därmed jämförbara omständigheter äro i behov därav.

2. Som villkor för statsbidraget föreskrives bland annat, att viss minimiavlöning tillerkännes hemvårdarinna. För heltidsanställd vårdarinna utgör denna 1,800 kronor med tre ålderstillägg om 100 kronor jämte fri bostad eller hyresersättning samt rätt till semester och sjukavlöning lika med ordinarie statstjänstemän i motsvarande löneställning ävensom pensionsrätt i statens pensionsanstalt. För s. k. deltidsanställd hemvårdarinna utgör minimilönen 5 kronor per arbetsdag dock minst 400 kronor per år.

3. Statsbidraget utgör högst 1,000 kronor om året jämte förekommande ålderstillägg för varje hemvårdarinnebefattning och 2 kronor för varje fullgjord arbetsdag av deltidsanställd hemvårdarinna. Bidraget är dock normalt begränsat till en hemvårdarinna per 4,000 invånare i städerna och en per 2,000 invånare i landskommunerna. Obligatoriskt villkor för statsbidrag är, att vederbörande landsting bidrager med halva statsbidragets belopp. Enligt dessa regler komma totalkostnaderna för verksamheten att bestridas till cirka 40 % av staten, 20 % av landstingen och återstoden eller cirka 40 % av kommunen, såvida lönerna utgå med föreslagna minimibelopp.

4. Hemvårdarinnekompetens kan förvärfvas antingen genom utbildning vid särskilda skolor eller genom långvarigt praktiskt arbete, kompletterat med en kortare provkurs. För skolor, som bedriva fullständig hemvårdarinneutbildning, föreslås utöver det sedvanliga statsbidraget, som utgår till yrkesskolor, ett extra statsbidrag av 100 kronor för varje utbildad hemvårdarinneelev. Vidare föreslås, att de statsstipendier om högst 45 kronor per månad, som kunna tilldelas skolornas elever, även må utgå under den praktikanttjänstgöring, varmed utbildningen avslutas. Slutligen föreslås, att kostnaderna för provkurserna må bestridas av statsmedel.

5. Verksamhetens omedelbara ledning skall enligt förslaget handhas av en hemhjälpnämnd inom varje kommun. Innan landstingsområdet verkar en hemhjälpssstyrelse. Som central statlig tillsynsmyndighet föreslås socialstyrelsen, förstärkt med en konsulent för social hemhjälp och en rådgivande nämnd.

Över befolkningsutredningens förslag ha *yttranden* avgivits av statskontoret, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, överståthållarämbetet, länsstyrelserna, landstingens förvaltningsutskott, socialvårdskommittén, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, överstyrelsen för svenska röda korset, centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor, svensk sjuksköterskeförenings centralstyrelse, svenska lanthushållslärarinnornas förening, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, yrkeskvinnors riksförbund, Fredrika Bremer-förbundet, Vita bandets centralstyrelse, kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, folkpartiets kvinnoförbund, högerns centrala kvinnoråd samt hjälpbyrån för hem och barn i Stockholm. Länsstyrelserna hava före avgivandet av sina utlåtanden berett vissa kommuner tillfälle att yttra sig.

Departementschefen har anfört följande.

För ett samhälles sunda växt är familjens trygghet, sammanhållning och ekonomiska stabilitet av utslagsgivande betydelse. Genom bostads- och mödrhjälp i olika former, genom skattedifferentieringar samt nu under kristiden genom familjebidrag till de inkallade och livsmedelsrabatter ger staten ett stöd, som syftar till att familjernas svårigheter skola kunna bemästras. En för familjehushållet och dess sammanhållning central faktor är den arbetskraft, som husmodern nedlägger inom hemmet. Blir husmodern av sjukdom eller andra orsaker urståndsatt att sköta sina uppgifter, förlamas vissa av familjelivets viktigaste funktioner. Särskilt i sådana fall, där man har minderåriga barn, kan detta äventyra familjens trygghet och leda till dess upplösning.

Behovet av hjälp från utomstående åt familjer, där husmodern blivit urståndsatt att arbeta, har man på åtskilliga håll sökt tillgodose genom att organisera och finansiera social hemhjälp. Kommuner och landsting ha redan i viss utsträckning lämnat bidrag härtill.

Den översikt, som lämnats av befolkningsutredningen, över vad som hittills åtgjorts på ifrågavarande område, visar emellertid, att den sociala hemhjälpsverksamhet, som hittills bedrivits, varit av ringa omfattning i jämförelse med det behov, som förefinnes. I regel har det varit allenast inom ekonomiskt mera bärkraftiga kommuner, som dylik verksamhet kunnat komma till stånd.

Jag delar befolkningsutredningens och flertalet remissinstansers uppfattning, att staten bör lämna sin medverkan till den sociala hemhjälps utbyggnad. Skapandet av en effektiv social hemhjälp torde vara en av de viktigaste åtgärder, som kan vidtagas för att stödja familjen. Hemmen ha för närvarande stora svårigheter att anskaffa lejd arbetskraft. Uttryck för missmod inför de hopade arbetsuppgifterna och inför det allmännas bristande förmåga att komma hemmen till hjälp ha från åtskilliga håll gjort sig hörda. På grund av de allt större svårigheter som i detta hänseende möta husmödrarna, måste en snar lösning av nu berörda fråga eftersträvas.

Därigenom att staten utan dröjsmål ingriper stödjande och reglerande på den sociala hemhjälps område kunna garantier erhållas för att hemhjälpsverksamheten i fortsättningen först utbygges i de delar av landet, där behovet ter sig mest trängande. I konkurrensen om den i förhållande till behovet fåtaliga arbetskraften kommer i annat fall landsbygden att sättas i efterhand. Utbyggnaden skulle nämligen såsom hittills ske snabbare i städerna och tätorterna än på den egentliga landsbygden. Bristen på arbetskraft vållar säkerligen större svårigheter för landsbygdens än för städernas husmödrar. Enligt min mening bör därför statsbidraget till den sociala hemhjälpen tills vidare i första hand komma landsbygden till godo. Först sedan efterfrågan där något så när tillfredsställande tillgodosetts, bör statsbidrag till städerna komma ifråga. Det förslag, som jag i det följande förordar, omfattar visserligen statsbidrag såväl till landsbygds- som till stadskommuner, men det torde uttryckligen böra föreskrivas företrädesrätt för landsbygden vid prövning av ansökningar om statsbidrag. Särskilt under första tiden torde försiktighet böra iakttagas vid beviljandet av statsbidrag till hemhjälp i städerna. Man kan nämligen förutsätta, att en viss tid kommer att förflyta, innan landsbygden skapat organisationsformer för att tillgodose hemhjälpsbehovet.

Väl tvingar det nuvarande statsfinansiella läget till stor varsamhet, när det gäller att engagera staten för nya utgiftsändamål. Ett genomförande av utredningens förslag innebär emellertid icke allenast en kostnadsökning för det allmänna. Betydande vinst på andra områden kunna förväntas bli följden av en väl arbetande hemhjälpsorganisation. Ett ingripande med hemhjälp i tid i ett hem, där husmodern är klen, kan inhibera en långvarig sjukhusvård av för det allmänna kostsamt slag. För närvarande lämnar staten

genom mödrahjälpssverksamheten ungefär en miljon kronor årligen till bekostande av hemhjälp i samband med barnsbörd. Med nu rådande brist på arbetskraft för ifrågavarande arbetsuppgifter kan denna hjälp icke alltid utnyttjas på mest ändamålsenliga och rationella sätt. Med en rätt utbyggd hemhjälp bör man i detta avseende kunna räkna med en bättre användning av medlen. Allt som allt torde man kunna våga det omdömet, att ett införande av statsbidrag till social hemhjälpssverksamhet låter sig väl försvara icke blott ur sociala utan jämväl ur samhällsekonomiska synpunkter.

Mot de av utredningen skisserade arbetsuppgifterna för hemhjälp har jag intet att erinra. I hem, där på grund av sjukdom, barnsbörd eller andra därmed jämförbara omständigheter behov av biträde med hemmets skötsel tillfälligt uppstår, skall enligt utredningens mening hemhjälp träda till. Förslagets grundtanke är, att hemhjälp skall lämnas då ett hushåll blivit tillfälligtvis strandsatt på arbetskraft genom tvingande omständigheter, som innebära en desorganisation av familjelivet. Intet hinder torde enligt dessa definitioner i och för sig föreligga att lämna hemhjälp vid husmoders dödsfall. Jag finner det jämväl berättigat, att hemhjälp skall kunna lämnas icke blott obemedlade utan även andra, därest omständigheterna i övrigt göra sådan hjälp påkallad. I mån av tillgång på arbetskraft skall hemhjälp mot ersättning lämnas även åt sådana, som icke kunna anses vara mindre bemedlade. Vid bedömande av ekonomiska förutsättningar samt behovet av hjälp torde de lokala organen böra tillerkännas en tämligen vid provningsrätt.

Ett realiserande av förslaget innebär alltså icke en lösning av hemmens alltmer trängande arbetskraftsproblem i den meningen, att deras normala behov av arbetskraft kommer att tillgodoses. Samhällets medverkan vid lösandet av denna fråga synes böra ske genom insatser från den offentliga arbetsförmedlingen. Det förefaller emellertid icke uteslutet, att goda resultat skulle kunna uppnås genom en samverkan mellan den sociala hemhjälp och arbetsförmedlingens organ. På befolkningsutredningens initiativ kommer, enligt vad jag inhämtat, arbetsmarknadskommisionen att innevarande höst påbörja viss försöksverksamhet i detta hänseende. Resultatet av dessa experiment torde bli vägledande för den framtida organisationen av såväl den sociala hemhjälp som förmedlingen av huslig arbetskraft.

Sammanfattning av organisationsförslaget.

Organisatoriskt innebär befolkningsutredningens förslag i korthet följande. Statsbidrag skall kunna utgå till i kommuns tjänst anställda hemvårdarinnor. Anställningen skall antingen avse heltid eller deltid. En heltidsanställd hemvårdarinna skall åtnjuta en begynnelselöne å lägst 1,800 kronor jämte fri bostad. Utredningen har förutsatt, att dyrtidstillägg icke skulle utgå härå. Deltidsanställd skall åtnjuta en minimiinkomst av 5 kronor per arbetsdag, dock minst 400 kronor per år. Statsbidraget har föreslagits till 1,000 kronor per heltidsanställd och 2 kronor per arbetsdag för deltidanställd hemvårdarinna. Landstingens medverkan är obligatorisk och landstingsbidraget skall utgå med minst hälften av statsbidraget. I varje landstingsområde skall finnas en hemhjälpssstyrelse.

Kommunerna huvudmän för verksamheten.

I likhet med utredningen finner jag de övervägande skälen tala för att den statsunderstödda sociala hemhjälpssverksamheten baseras på kommunerna som huvudmän. Svagheter i en så uppbyggd organisation ligger i svårigheterna att ordna hemhjälp inom sådana kommuner, som äro av så ringa storleksordning, att förutsättningar för och ekonomiska möjligheter till anställande av antingen heltidsanställd eller deltidanställd hemvårdarinna sak-

nas. Med kännedom om småkommunernas ådagalagda mindre beredvillighet till sammanslutningar i kommunalförbund torde inga större förhoppningar kunna byggas på en frivilligt uppbyggd samordning av två eller flera mindre kommuner. I längden måste det dock te sig som ett samhälleligt intresse, att en utveckling fram emot större kommunala enheter eller samverkan mellan vissa kommuner för lösande av uppgifter, som endast på sådan väg kunna lösas till rimliga kostnader, befrämjas. Den tanken ligger nära till hands, att såsom villkor för erhållande av statsbidrag för smärre kommuner sättes kommunalt samarbete efter en indelning, som uppgjorts av länsorganet för den sociala hemhjälpen. Länsorganet bör äga goda förutsättningar att upprätta en sådan indelning i distrikt med nödigt hänsynstagande till folkmängd och avstånd etc. Från regeln att kommunerna böra stå som huvudmän för verksamheten torde, som jag senare kommer att framhålla, undantag kunna ske, om vederbörande landsting finner, att för visst område en enskild sammanslutning lämpligen bör anförtros ledningen av verksamheten.

Men även om de övervägande skälen tala för att huvudmannaskapet för den sociala hemhjälpssamheten anförtros primärkommunerna, finner jag i likhet med utredningen det önskvärt och befogat, att jämväl landstingen lämna medverkan såväl i form av bidrag till hemvårdarinnas avlöning som för hjälpens utformning inom respektive landstingsområde. För denna landstingens medverkan talar dels dessas hittills ådagalagda intresse för verksamheten, dels landstingens direkta nytta av en väl utbyggd social hemhjälp, enär — såsom redan betonats — kostnader för sjukhusvård å slutna anstalter, vilka till väsentlig del falla på landstingen, i vissa fall kunna undvikas, om den sociala hemhjälpssamheten fungerar på åsyftat sätt.

Ett samband med frågan om landstingens medverkan och frågan om hemhjälpens länsorgan har den av vissa remissinstanser berörda frågan om hemhjälpens förhållande till distriktsvården. I detta sammanhang torde jag böra anmäla, att besparingsberedningen den 11 februari 1943 inlämnat en av särskilt tillkallade sakkunniga utarbetad promemoria rörande vissa grenar av hälso- och sjukvården, i vilken jämväl frågan om hemvårdens samband med distriktsvården beröres. I nämnda promemoria betonas, att hemvårdarinnor kunna i viss utsträckning tjänstgöra som kompletterande arbetskrafter inom hemsjukvården, under förutsättning dock, att hemvårdarinnorna icke finge arbeta på egen hand i fråga om sjukvården utan att de därvid skulle stå under vederbörande distriktssköterskors och tjänsteläkares förmanskap. Mot vad besparingsberedningens sakkunniga anfört finns från min sida intet att invända. Det förefaller naturligt, att en hemvårdarinna, som utövar sitt kall i ett hem, där husmodern insjuknat men vårdas i hemmet under distriktssköterskas tillsyn, måste — i vad hennes tjänster avse biträde med sjukvård — komma att vara underordnad hem- eller distriktssköterskan. Här förefinnes sålunda en direkt anknytning till distriktsvården. Något ytterligare inordnande av den sociala hemhjälpen under distriktsvården är enligt min mening icke påkallat. Försök att i detta hänseende gå längre skulle kunna förrycka de skisserade uppgifterna för hemhjälpen. Erforderlig samverkan mellan hemhjälp och distriktsvård torde tryggas, om landstingen medverka vid uppbyggandet av den sociala hemhjälpens organisation.

Åtskilliga remissinstanser ha förordat, att statsbidrag skall kunna utgå jämväl till enskild organisation, som anordnar social hemhjälp enligt de i författningsutkastet uppställda villkoren. Även enligt min mening torde möjlighet böra beredas enskilda och sammanslutningar, som hittills helt

*Landstingens
medverkan.*

*De enskilda
hemhjälps-
organisa-
tionerna.*

eller delvis finansierat hemhjälsverksamhet att komma i åtnjutande av det allmännas stöd. Så torde framför allt böra bli fallet då kommun lämnat bidrag men överlåtit verksamheten åt beprövat frivilligt organ inom socialvården, såsom skett exempelvis i Stockholm och Göteborg. Lämpligast torde vara, att statsbidraget som sådant utgår till kommun och att denna får fritt pröva och avgöra, huruvida hemhjälsverksamheten skall kunna överlätas på enskild sammanslutning. Förutsättningen härför skall dock vara, att samtliga övriga föreskrivna bestämmelser rörande rätten till statsbidrag — såsom minimilön, kompetens m. m. — äro uppfyllda.

Det kan vidare tänkas fall, då ett landsting skulle anse det vara ändamålsenligt, om huvudmannaskapet anförtrordes åt en enskild sammanslutning för vissa områden, där kommunerna av ekonomiska eller andra skäl icke förmå uppbygga en hemhjälsorganisation. I sådana fall torde möjlighet böra förefinnas för den anslagsbeviljande myndigheten att under förutsättning av landstingets medverkan lämna stöd även om kommunerna icke stå som huvudmän.

Lokala organ.

Enligt utredningens förslag skall i varje landstingsområde finnas en hemhjälsstyrelse och i envar kommun, som ordnar hemhjälsverksamhet enligt de för statsunderstödsrätt uppställda villkoren, en hemhjälsnämnd, dock att i senare fallet möjligheten lämnas öppen att uppdraga de nämnden tillämnade uppgifterna åt någon redan befintlig kommunal nämnd eller styrelse. Den sistnämnda bestämmelsen tillförsäkrar kommunerna full valfrihet. Kommunerna lämnas härigenom rätten att uppdraga de arbetsuppgifter, som hemhjälsnämnd förutsatts skola handhava, antingen åt exempelvis fattigvårdsstyrelse eller barnavårdsnämnd eller annat kommunalt organ eller ock åt tillsatt särskild hemhjälsnämnd, därest sammansättningen av redan befintliga kommunala organ eller dessas arbetsböda skulle tala emot att uppdraget lämnas redan befintlig kommunal instans. Vad hemhjälsstyrelserna angår finner jag, i likhet med ett flertal länsstyrelser och landstingsförvaltningsutskott, överflödigt föreskriva tillsättandet av särskild hemhjälsstyrelse i varje landstingsområde. Samma valfrihet, som föreslagits beträffande det rent lokala organet, bör också här tillåtas. Landstingen böra alltså äga att antingen utse en särskild hemhjälsstyrelse, vars samtliga ledamöter i så fall utses av landstingen, eller också överlåta arbetsuppgifterna på något av landstingens nuvarande organ. I första hand torde hälsovårdsberedningarna komma i fråga. Härigenom skulle för övrigt det önskvärda samarbetet med distriktsvården kunna tryggas.

Från åtskilliga håll har ifrågasatts sådan ändring i utredningens förslag, att statsbidraget till avlönande av hemvårdarinnor ställes till landstingens förfogande, varefter det skulle ankomma på länsorganet för hemhjälsverksamheten att fördela bidraget mellan ansökande kommuner. Ehuru onekligen vissa skäl tala för en sådan ordning, anser jag likväl böra förordas, att ett centralt organ får handhava fördelningen av statsbidraget för att undvika, att en kommun inom ett län skulle kunna erhålla statsbidrag, medan en kommun i ett annat län med större behov av hemhjälp skulle kunna bli utan.

Den statliga tillsynen m. m.

Som ett provisorium har utredningen föreslagit, att den statliga tillsynen över den statsunderstödda sociala hemhjälsverksamheten uppdrages åt socialstyrelsen, som till sitt förfogande skulle få dels en hemhjälskonsulent och dels ett rådgivande organ, sammansatt på sätt utredningen närmare angivit. Till denna mening kan jag giva min anslutning.

Hemvårdarinnans anställningsform och kompetens m. m.

Utredningens förslag om formerna för hemvårdarinnornas anställning synes mig välgrundat. Genom att möjligheterna till såväl heltids- som deltidsanställda hemvårdarinnor förefinnas torde hemhjälp kunna anpassas efter olika skiftande behov. Endast erfarenheterna torde härutinnan i längden kunna fälla utslaget om vad som på olika orter kan vara mest ändamålsenligt.

Ej heller i fråga om utredningens grundlinjer för förvärvande av hemvårdarinnekompetens finner jag mig föranlåten att framföra några väsentliga erinringar.

Det synes klart ådagalagt att det å ena sidan förefinnes ett behov av en yrkesskola, som ger möjlighet för unga flickor att från början utbilda sig till hemvårdarinnans yrke, men att å andra sidan praktiskt dugliga kvinnor med personlig lämplighet för uppgiften och erfarenhet från det husliga området, böra kunna användas inom den sociala hemhjälsverksamheten även om de icke genomgått yrkesskola.

Vad beträffar utredningens förslag om skolutbildning finner jag det lämpligt att, som utredningen föreslagit, de nuvarande hemsysterskolorna få fortsätta och utvidga sin verksamhet, men att samtidigt hemvårdarinneutbildning kan upptagas av andra skolor såsom lantushållsskolor och husmodersskolor. Det önskemål, som framförts om anordnandet av en hemvårdarinneskola i Norrland, anser jag i första hand böra förverkligas genom att lantushållsskolorna därstädes taga emot hemvårdarinneelever.

Beträffande inträdesfordringarna vid hemvårdarinneskolorna anser jag i likhet med medicinalstyrelsen den av befolkningsutredningen föreslagna minimiåldern (20 år) vara för hög. Det torde vara lämpligast att icke stipulera någon viss minimiålder utan låta skolorna tillse att eleverna ha den mognad, att de kunna tillägna sig utbildningen.

Jag förordar i likhet med befolkningsutredningen, att hemvårdarinnekompetens skall kunna förvärfvas genom en 2-månaders kompletterings- och provkurs. Dessa kurser böra anordnas på ett sådant sätt, att de lämpa sig för personer med övervägande praktisk skolning. Jag förutsätter, att man försäkrar sig om att hemvårdarinnor för landsbygden besitta tillräcklig kunnighet i mjölkning. För personer med långvarig, väl vitsordad praktisk tjänstgöring torde dispens böra kunna givas även från genomgång av ifrågavarande 2-månaderskurs.

Mot de av utredningen föreslagna lönevillkoren för heltidsanställda hemvårdarinnor ha under remissbehandlingen erinringar framställts. Såväl statskontoret som medicinalstyrelsen ha förordat ett grundlönebelopp av 1,200 kronor jämte dyrtidstillägg enligt för distriktssköterska gällande grunder. Av förvaltningsutskottet i vissa landsting har framhållits, att de av befolkningsutredningen föreslagna lönebeloppen i allt för hög grad överstiga vad som på åtskilliga orter i vårt land anses såsom skälig ersättning för den husliga arbetskraften. Med hänsyn till att i regel fri kost torde komma att ingå i avlöningsförmånerna de dagar, då hemvårdarinna tjänstgör torde grundlönebeloppet kunna nedsättas under av utredningen föreslagna 1,800 kronor. Likaledes torde lönen böra konstrueras så, att ett dyrtidstillägg efter samma grunder som för distriktssköterskorna utgår på lönen. Med stöd av vad jag nu anfört, anser jag mig, om ock med tvekan, kunna förorda att grundlönebeloppet sättes till 1,200 kronor för år jämte fri bostad eller ersättning för densamma. Härjämte böra tre ålderstillägg å vardera 100 kronor utgå på sätt befolkningsutredningen föreslagit. Skäligt synes vara, att hemvårdarinna tillhandahållas fri telefon samt beredes ersättning för resekostnader i tjänsten enligt taxa, som det torde ankomma på det kommunala organet att i samråd med det för ledning av hemhjälsarbetet tillsatta länsorganet fastställa. De föreslagna semesterförmånerna synas mig också, med hänsyn särskilt till hemvårdarinnearbetets krävande natur, skäligt avvägda. Däremot torde rätten till avlöning under sjukdom böra regleras i anslutning till bestämmelserna härutinnan för distriktssköterskor. Frågan om hemvårdarinnornas pensionering torde komma att i annat sammanhang anmälans av statsrådet och chefen för finansdepartementet.

De för deltidsanställda hemvårdarinnor föreslagna lönevillkoren synas skäliga.

*Stats-
bidragets
storlek m. m.*

Mot den av utredningen föreslagna fördelningen av kostnaderna mellan stat, landsting och kommuner — innebärande att staten bidrager med ungefär 40 procent av kostnaderna till hemvårdarinnas avlönande, landstingen med cirka 20 procent och kommunerna med cirka 40 procent — har jag intet att erinra. Likaledes finner jag förslaget om att landstingets bidrag skall utgöra obligatoriskt villkor för att kommunerna skola erhålla statsbidrag väl motiverat.

Utredningen har föreslagit att statsbidraget i förekommande fall skall utgå med 1,000 kronor om året för varje heltidsanställd hemvårdarinna, varjämte fastställda ålderstillägg helt skulle bestridas av statsmedel i överensstämmelse med gällande regler för statsbidrag till distriktssköterskors avlöning. För deltidsanställd hemvårdarinna skall statsbidraget i motsvarande fall utgå med 2 kronor per fullgjord arbetsdag, om hon uppbär avlöning för minst 80 arbetsdagar per år.

I anslutning till vad jag förordat beträffande lönerna, torde statsbidraget böra reduceras till 800 kronor per år för varje hemvårdarinna. Skulle dyrtidstillägget sjunka till hälften av nu utgående belopp, torde statsbidraget böra sänkas med 50 kronor. Skulle dyrtidstillägget helt försvinna, bör statsbidraget utgå med 700 kronor per år. Jag förordar vidare, att den föreslagna huvudregeln skall till följd av denna ändring modifieras tills vidare såiunda, att statsbidrag ej må utgå med högre sammanlagt belopp än, vad angår stad, 20 kronor för varje påbörjat 100-tal av folkmängden, och, vad angår annan kommun, 40 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd. I praktiken innebära dessa bidragsgrunder, att statsbidrag kan utgå till en heltidsanställd hemvårdarinna eller däremot svarande deltidsanställd arbetskraft på 4,000 invånare i städerna och 2,000 invånare på landsbygden. Om särskilda skäl såsom svag ekonomi hos kommun föreligga, bör socialstyrelsen kunna medgiva, att statsbidrag per 100-tal invånare utgår med högst 40 kronor för stad och högst 75 kronor för annan kommun. Denna möjlighet att höja bidragsbeloppen bör även kunna användas för att stimulera småkommuner till samarbete vid ordnandet av den sociala hemhjälsfrågan. I särskilt fattiga landsbygdsområden, där behoven kunna te sig särskilt angelägna, torde socialstyrelsen böra kunna medgiva bidrag upp till 75 kronor per 100 invånare även då enskilda sammanslutningar, enligt var jag tidigare anfört, stå som huvudmän för verksamheten.

För undanröjande av viss osäkerhet torde böra stadgas, att kommun, som en gång tillerkänts statsbidrag till hemvårdarinnas avlönande, icke behöver riskera att få detta indraget enbart på den grund, att senare av annan kommun gjord ansökan befinnes vara angelägnare ur behovssynpunkt.

*Kostnads-
beräkning.*

Utredningen har räknat med att organisationen fullt utbyggd kommer att leda till att 2,800 heltidsanställda hemvårdarinnor bli anställda. De totala kostnaderna härför skulle med bibehållande av de av utredningen föreslagna lönerna bli cirka 6.7 miljoner exklusive ålderstillägg, som helt skola bekostas av statsmedel. Med den av mig förordade reduktionen skulle det sammanlagda lönebeloppet utgå med cirka 5.6 miljoner kronor, härav faller på staten något över 2.2, på landstingen icke fullt 1.2 och på kommunerna något över 2.2 miljoner kronor. Med de 500 hemvårdarinnor, utredningen ansett verksamheten kunna komma att maximalt omfatta första verksamhetsåret komma statens kostnader att belöpa sig till 400,000 kronor, landstingens till 200,000 kronor och kommunernas till 400,000 kronor. Därvid har bortsetts från den inkomst,

som kan komma att tillföras verksamheten genom avgifter för lämnad hemhjälp, vilken — med hänsyn till företrädesrätten för de obemedlade och de anställda hemvårdarinnornas fåtal i förhållande till föreliggande hjälpbehov — åtminstone till en början blott torde bliva ringa. Enär statsbidraget skall utgå först för verksamheten under kalenderåret 1944 och då utbetalningen under första året måste ske i efterskott, kommer icke något statsbidrag till hemvårdarinnelön att utanordnas under budgetåret 1943/44. Däremot måste redan 1943 års riksdag till ledning för socialstyrelsens prövning av ansökningarna i slutet av år 1943 angiva det antal hemvårdarinnebefattningar, till vilket statsbidrag må utbetalas för verksamheten under kalenderåret 1944. I likhet med utredningen förordar jag detta antal till 500 eller ett däremot svarande antal deltidsanställda.

Organisationskostnaderna för landstingens befattning med den sociala hemhjälpen torde helt få bestridas av landstingen.

Utredningen har förordat, att hemsysterskolor och andra läroanstalter, som engagera sig för utbildning av hemvårdarinnor, skola erhålla ett extra bidrag utöver vad som eljest tillkommer dem, i form av ett statsunderstöd av 100 kronor för varje elev. Då man beräknat, att skolorna skulle komma att utbilda 225 elever för år, skulle kostnaderna för detta extra bidrag komma att uppgå till 22,500 kronor för år. Bidraget skulle avse kostnader, som föränlidas av speciella organisationsfrågor, ordnande av praktikantverksamheten, anlitande av speciallärare etc. Skolöverstyrelsen har tillstyrkt förslaget, dock med den begränsningen, att statsbidraget ej skulle få sammanlagt uppgå till högre belopp än som svarade mot huvudmannens verkliga kostnad för ändamålet. Statskontoret har däremot icke funnit övertygande skäl förebragta för att statsbidraget skulle utgå efter förmånligare grunder än som i allmänhet tillämpades beträffande lärlingskurser i husligt arbete. För egen del finner jag icke anledning att, innan närmare erfarenhet vunnits beträffande behovet av extra statsunderstöd till ifrågavarande utbildningsverksamhet, för närvarande ifrågasätta sådant statsunderstöd. I likhet med utredningen förutsätter jag emellertid, att de skolor, som ägna sig åt utbildning av hemvårdarinnor, skola kunna erhålla statsunderstöd enligt de grunder, som gälla för yrkesutbildning i allmänhet. — Skolöverstyrelsen har i detta sammanhang erinrat, att två hemsysterskolor (i Uppsala och Lund) för närvarande åtnjuta statsunderstöd ur det under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning. Som detta anslag vore ganska knappt tilltaget, hade de enskilda skolorna hittills erhållit proportionsvis mindre understöd än de kommunala. För att möjliggöra höjning av statsunderstödet till dessa två hemsysterskolor till samma nivå som för kommunala skolor för yrkesundervisning i husligt arbete skulle, framhåller överstyrelsen vidare, erfordras 14.000 kronor, med vilket belopp nämnda anslag alltså skulle behöva höjas. Skolöverstyrelsen har vidare upplyst, att ansökningar inkommit till överstyrelsen om statsunderstöd för budgetåret 1943/44 till två nya hemsysterskolor i Göteborg respektive Härnösand; om understöd till dem skulle beräknas efter samma grunder som gälla för kommunala skolor, syntes ett belopp av ytterligare 11.800 kronor vara erforderligt. Då det är angeläget, att utbildning av hemvårdarinnor äger rum i tillräcklig omfattning, får jag efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet förorda, att Kungl. Maj:t beredes möjlighet att tilldela ökat statsunderstöd i enlighet med skolöverstyrelsens förslag åt de nuvarande hemsysterskolorna i Uppsala och Lund ävensom att tilldela statsunderstöd åt de planerade hemsysterskolorna i Göteborg och Härnösand. Kungl. Maj:t torde alltså böra utverka medgivande av riksdagen, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1943/44 bevilja understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning med — utöver förut medgivet belopp, 425,000 kronor —

(14,000 + 11,800) 25,800 kronor. Då anslaget i fråga är betecknat såsom förslagsanslag, torde detsamma likväl icke för innevarande budgetår behöva höjas.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, avses utbildningen av hemvårdarinnor skola bestå av — förutom en kurs i husligt arbete — en 5 månaders praktikanttjänstgöring. Enligt gällande stipendiegrunder kunna stipendier ej utgå under praktiktiden. Utredningen har förordat, att stipendier skulle kunna utgå även under detta moment av utbildningen i de fall, då eleverna ej erhålla ersättning för sitt arbete på arbetsplatsen. Skolöverstyrelsen, som med visst förbehåll icke haft något att erinra mot förslaget, har dock framhållit, att ett genomförande av detta skulle innebära ett klart avsteg från de principer, som ligga till grund för elevstipendier vid skolor för yrkesundervisning. Statskontoret säger sig icke ha funnit övertygande skäl anförda för att stipendier i ifrågavarande fall böra utgå efter förmånligare grunder än som i allmänhet tillämpas beträffande lärlingskurser i husligt arbete. För egen del har jag efter samråd med chefen för ecklesiastikdepartementet ansett mig icke böra för närvarande förorda, att stipendiegrunderna jämkas på sätt utredningen ifrågasatt. Jag förutsätter emellertid härvid i stället, att eleverna under praktiktiden som regel skola erhålla skälig ersättning för sitt arbete, exempelvis i form av fri bostad och fri kost.

Kostnaderna för de planerade prov- och kompletteringskurserna torde böra bestridas från ett särskilt reservationsanslag under femte huvudtiteln, att ställas till socialstyrelsens förfogande. Räknar man med att vid tillgängliga skolor ungefär 225—250 hemvårdarinnor kunna utbildas, torde man — för att uppnå det för första verksamhetsåret beräknade antalet av 500 hemvårdarinnor — böra räkna med en utbildning vid prov- och kompletteringskurserna av cirka 250 hemvårdarinnor. Kostnaderna för kurserna torde i enlighet med utredningens kalkyler böra beräknas till 200 kronor per elev d. v. s. till 50,000 kronor, vartill komma kostnader för stipendier åt eleverna, vilka torde böra uppskattas till $(250 \times 2 \times 45)$ 22,500 kronor. Ifrågavarande reservationsanslag torde alltså böra uppföras med $(50,000 + 22,500)$ 72,500 kronor.

Utskottet.

Såsom departementschefen framhållit torde skapandet av en effektiv social hemhjälp vara en av de viktigaste åtgärder, som kan vidtagas till stöd åt familjen. Den verksamhet, som hittills bedrivits i syfte att tillgodose behovet av hjälp från utomstående åt familjer, där husmodern blivit tillfälligtvis urståndsatt att arbeta, har varit av ringa omfattning i jämförelse med det behov, som förefinnes. Med hänsyn härtill och till de allt större svårigheterna för husmödrarna att anskaffa lejd arbetskraft delar utskottet departementschefens uppfattning, att en snar lösning av frågan om det allmännas stöd till den sociala hemhjälpssysselsättningen nu bör eftersträvas.

Såsom ett särskilt skäl för att staten utan dröjsmål ingriper stödjande och reglerande på förevarande område vill utskottet i likhet med departementschefen framhålla, att garantier därigenom vinnas för att hemhjälpssysselsättningen i fortsättningen först utbygges i de delar av landet, där behovet ter sig mest trängande. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att statsbidrag till den sociala hemhjälpen tills vidare i första hand bör komma landsbygden till godo.

Hemhjälp är avsedd att lämnas hem, där på grund av sjukdom, barns börd eller andra därmed jämförbara omständigheter behov av biträde med hemmets

skötsel tillfälligt uppstår. Förslagets grundtanke, att hemhjälpen därvid skall ersätta den arbetskraft, som hushållet genom dylika tvingande omständigheter blivit tillfälligtvis strandsatt på, finner utskottet välbetänkt. Vid bedömande av behovet av hemhjälp böra, såsom departementschefen framhållit, de lokala organen tillerkännas en tämligen vid provningsrätt. Givetvis bör hjälpen alltid lämnas där behovet är störst men uteslutet bör icke vara att hjälp i mån av tillgång på arbetskraft meddelas under sådan frivillig bortovaro av husmodern, som kan jämföras med semester.

Departementschefen har funnit det berättigat, att hemhjälp skall kunna lämnas icke blott obemedlade. I mån av tillgång på arbetskraft förutsättes hemhjälp skola kunna mot ersättning lämnas även åt sådana, som icke kunna anses vara mindre bemedlade, därest omständigheterna i övrigt göra dylik hjälp påkallad. I motionen II: 483 befaras, att, om tillgången på arbetskraft skall vara allena utslagsgivande, resultatet kan bli, att en bemedlad familj icke ens i det mest trängande nödläge kan komma i åtnjutande av hjälp. Motionärerna föreslå därför en närmare precisering i denna fråga. Utskottet vill framhålla, att man vid bedömande av framställningar om hemhjälp från sådana, som icke kunna anses såsom mindre bemedlade, givetvis bör taga i betraktande deras möjligheter att på annat sätt erhålla lejd arbetskraft. Då de lokala organen emellertid förutsätts skola få en tämligen vid provningsrätt vid bedömande av såväl behovet av som de ekonomiska förutsättningarna för hemhjälp, kan utskottet icke finna ett mera detaljerat fastställande av dessa förutsättningar lämpligt.

Den statliga tillsynen över den statsunderstödda sociala hemhjälpsverksamheten föreslås skola provisoriskt uppdragas åt socialstyrelsen, som till sitt förfogande skulle få dels en hemhjälpskonsulent och dels en rådgivande nämnd, som ansetts böra omfatta representanter för centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor, svenska röda korset och husmödrarnas samarbetskommitté. Dessutom skulle i nämnden beredas plats för experter inom den husliga undervisningens och sjukvårdens områden. I motionen II: 483 har framhållits, att husmödrarnas samarbetskommitté representerar två politiska och två opolitiska kvinnoorganisationer. Att vissa politiska kvinnoorganisationer skola ha större inflytande än andra har förefallit motionärerna icke vara sakligt motiverat. Utskottet finner för sin del de i propositionen uppdragna riktlinjerna för den statliga tillsynens organisation i huvudsak ägnade att på tillfredsställande sätt tillgodose behovet av sakkunskap på området. Vad angår den rådgivande nämnden torde på Kungl. Maj:t böra ankomma att vid utseende av ledamöter i nämnden vidtaga den jämkning, som må föranledas av motionärernas påpekande.

Medan huvudmannaskapet för den sociala hemhjälpsverksamheten enligt förslaget skall anförtros primärkommunerna, föreslås landstingen skola lämna sin medverkan såväl i form av bidrag till hemvårdarinnas avlöning som för hjälpens utformning inom respektive landstingsområde. Landstingens bidrag föreslås skola utgöra obligatoriskt villkor för att kommunerna skola erhålla statsbidrag. Kostnadsfördelningen enligt Kungl. Maj:ts förslag innebär, att,

medan staten bidrager med ungefär 40 procent av kostnaderna för hemvårdarinnas avlönande, på landstingen skulle falla omkring 20 procent och på kommunerna omkring 40 procent. I de likalydande motionerna I: 329 och II: 482 föreslås, att samtliga landsting obligatoriskt skola lämna bidrag till hemhjälpverksamheten ävensom, alternativt, att de antingen icke alls skola äga taga del i utformandet av kommunernas hemhjälpverksamhet eller att deras bidrag till hemhjälpverksamheten skall höjas till cirka 30 procent av kostnaderna. I motionen II: 464 föreslås landstingens andel i kostnaderna höjd till samma belopp som statens eller till omkring 40 procent.

Utskottet finner för sin del Kungl. Maj:ts förslag ifråga om landstingens medverkan vid hemhjälps utformning välgrundat. Deras hittills ådagalagda intresse för verksamheten och den nytta de såsom huvudmän för den slutna kroppsvården ha av en hemhjälpverksamhet, som fungerar på åsyftat sätt, talar såsom departementschefen framhållit för en sådan medverkan, genom vilken även det önskvärda samarbetet med distriktsvården skulle tryggas. Det synes utskottet lämpligast, att handläggningen av landstingens hemhjälpärenden anförtros hälsovårdsberedningarna. Såsom departementschefen framhållit böra landstingen dock vara oförhindrade att i stället för ändamålet tillsätta en särskild hemhjälpstyrelse eller anförtro uppgiften åt annat organ. Att landstingen skola lämna bidrag till verksamheten och att sådant bidrag skall utgöra obligatoriskt villkor för statsbidrag till kommunerna finner utskottet även väl motiverat. I motionerna I: 329 och II: 482 uttalade farhågor för att landstingen skola vägra lämna sitt bidrag och därigenom utestänga kommunerna jämväl från statsbidrag kan utskottet icke dela. Tillräckliga skäl för en tvångslagstiftning på detta område torde icke föreligga. Vad åter angår fördelningen av kostnaderna mellan stat, landsting och kommun, har utskottet vid sitt övervägande av denna fråga anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Huvudmannaskapet för den sociala hemhjälpen torde på sätt departementschefen föreslagit böra tillkomma primärkommunerna. Då kvinnor med husmoderserfarenhet mera sällan torde vara ledamöter i landskommunernas redan befintliga nämnder och styrelser, synes det utskottet mest ändamålsenligt; att den kommunala ledningen av verksamheten anförtros en särskild hemhjälpnämnd. Att så sker bör dock icke utgöra villkor för statsbidrag. Utskottet delar alltså departementschefens uppfattning om att kommunerna böra ha full valfrihet mellan att tillsätta särskild hemhjälpnämnd och att lämna uppdraget åt redan befintligt organ. Likaså tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag, att kommun, som erhåller statsbidrag, skall kunna under av departementschefen angivna förutsättningar överlåta hemhjälpverksamheten på enskild sammanslutning. Att huvudmannaskapet — då landstinget anser det vara ändamålsenligt — anförtros åt en enskild sammanslutning för vissa områden, där kommunerna av ekonomiska eller andra skäl icke förmå uppbygga en hemhjälporganisation, vill utskottet icke heller motsätta sig, ehuru verksamheten i dylika fall skulle komma att bedrivas utan kommunalt stöd. I motionen I: 331 framhålles, att sjukhassorna äro synnerligen lämpliga och kompetenta att handhava de uppgifter, som skulle ankomma å hemhjälp-

nämnd, därest sådan vore inrättad. Motionärerna föreslå, att huvudmannaskapet för hemhjälpsverksamheten skall kunna anförtros även de erkända sjukkassorna. Utskottet delar motionärernas uppfattning om att sjukkassor i nämnda hänseende böra vara likställda med andra enskilda sammanslutningar.

Behov har ansetts föreligga av särskild yrkesskola, som ger möjlighet för unga flickor att från början utbilda sig till hemvårdarinnans yrke. Å andra sidan förutsättes, att praktiskt dugliga kvinnor med personlig lämplighet för uppgiften och erfarenhet från det husliga området böra kunna användas inom den sociala hemhjälpsverksamheten även om de icke genomgått yrkesskola. Sökande, vilka icke genomgått yrkesskola, skola kunna förvärva hemvårdarinnekompetens genom en 2-månaders kompletterings- eller provkurs, varvid de skulle undervisas i näringslära, teoretisk barnavård, sjukvård och hälsolära, hemekonomi och socialvård. Under kursen skulle vidare elevernas praktiska färdighet prövas i matlagning, sömnad, barnavård och övriga grenar av husligt arbete samt mjölkning (för jordbruksområden). Från genomgång av sådan kurs förutsättes dock tillsynsmyndigheten skola kunna medgiva dispens.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen anfört i fråga om skolutbildningen. Eftersom av hemvårdarinna framför allt bör krävas att hon skall kunna intaga en husmoders plats i hushållet, bör emellertid praktisk erfarenhet, kompletterad med ifrågavarande 2-månaders kurs, i mycket stort antal fall utgöra tillräcklig utbildning för ifrågavarande tjänster. Frågan om i den praktiska utbildningen i sådana fall obligatoriskt bör ingå viss tids tjänstgöring å sjukvårdsinrättning och barnbördsavdelning vid lasarett har varit föremål för delade meningar inom utskottet. Såsom skäl för att fastställa en dylik tjänstgöring såsom villkor för erhållande av hemvårdarinnekompetens har framhållits, att hemvårdarinnornas arbete i mycket stor utsträckning kommer att förläggas till hem, där husmoderns arbetskraft på grund av exceptionella förhållanden behöver ersättas eller kompletteras, och att de då icke borde stå handfallna inför uppgiften att lämna biträde åt distriktssköterska eller barnmorska. Utskottet har emellertid icke ansett sig böra förorda en dylik bestämmelse men förutsätter, att tillsynsmyndigheten skall äga medgiva vederbörande landsting att för sitt område uppställa ett dylikt kompetensvillkor.

Genom vad utskottet sålunda anfört torde motionen II: 464 få anses besvarad i vad däri påyrkats uttalande från riksdagens sida, att väl kvalificerade hembiträden skola i talrikast möjliga fall tagas i anspråk för uppgiften såsom hemvårdarinnor. I motionen I: 345 har ifrågasatts om tillsynsmyndigheten bör äga möjlighet att medgiva dispens från 2-månaderskursen. Behov av dylik dispensrätt torde kunna uppkomma, då statsbidrag lämnas kommun, inom vilken social hemhjälpsverksamhet redan bedrives. Men även i övrigt bör tillsynsmyndigheten enligt utskottets mening vara oförhindrad att tillerkänna hemvårdarinnekompetens åt sökande, vilka visserligen ej genomgått 2-månaderskursen men vilkas kunskaper och praktiska färdigheter dokumenterats på ett sätt som väl motsvarar vitsord från sådan kurs.

Hemvårdarinnorna skola enligt förslaget kunna vara hel- eller deltidсан-

ställda. De heltidsanställda skola i löneförmåner åtnjuta lön efter ett grundlönebelopp av 1,200 kronor för år jämte dyrtidstillägg efter samma grunder som gälla för distriktssköterska (för närvarande 19.6 procent). Härtill kommer förmånen av fri bostad eller ersättning för densamma ävensom tre ålders-tillägg å vardera 100 kronor.

I motionen II: 483 anses möjligheterna att höja den sålunda föreslagna lönenivån böra undersökas. I motionen I: 344 föreslås, att grundbelopp jämte dyrtidstillägg utbytes mot ett fast belopp om 1,800 kronor, medan slutligen i motionen II: 481 föreslås, att grundbeloppet med bibehållande av dyrtidstillägget höjes till 1,500 kronor.

I likhet med vad som gäller för distriktssköterskor och barnmorskor synes lönen till heltidsanställd hemvårdarinna böra på sätt Kungl. Maj:t föreslagit utgå i form av ett grundbelopp och ett procentuellt tillägg. Emellertid har utskottet funnit, att avlöningsförmånerna böra i överensstämmelse med vad som förordats i nämnda motioner utgå efter gynnsammare grunder än dem Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet har för sin del funnit skäligt, att grundlönebeloppet, med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag i övrigt, bestämmas till 1,500 kronor, vilket vid nuvarande indexläge innebär en begyn-nelselön av 1,794 kronor och en slutlön av 2,153 kronor.

I motionen II: 464 har föreslagits, att minimiersättningen till deltid-sanställd hemvårdarinna skall bestämmas till sex kronor för dag mot av Kungl. Maj:t föreslagna fem kronor för dag. Utskottet tillstyrker i denna del bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Statsbidraget utgör enligt Kungl. Maj:ts förslag 800 kronor per år för heltidsanställd hemvårdarinna. Sjunker dyrtidstillägget till hälften av nu utgående belopp, skall statsbidraget sänkas med 50 kronor. Försvinner kristidstillägg, skall statsbidraget utgå med 700 kronor per år. Fastställda ålders-tillägg skola helt bestridas av statsmedel i överensstämmelse med gällande regler för statsbidrag till distriktssköterskors avlöning. För deltid-sanställd hemvårdarinna skall statsbidraget utgå med 2 kronor per fullgjord arbetsdag, om hon uppbär avlöning för minst 80 arbetsdagar per år.

Efter dessa grunder utgående statsbidrag förelås dock maximerade med hänsyn till folkmängden. Sålunda skall statsbidraget enligt förslaget ej utgå med högre sammanlagt belopp än beträffande stad 20 kronor för varje på-börjat 100-tal av folkmängden och beträffande annan kommun 40 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd. I praktiken innebära dessa bidragsgrunder, att statsbidrag kan utgå till en heltidsanställd hemvårdarinna eller däremot svarande deltid-sanställd arbetskraft på 4,000 invånare i städerna och på 2,000 invånare på landsbygden. Om särskilda skäl såsom svag ekonomi hos kommun föreligga, skall vidare socialstyrelsen kunna medgiva, att statsbidrag per 100-tal invånare utgår med högst 40 kronor för stad och högst 75 kronor för annan kommun. Denna möjlighet att höja bidragsbeloppen skall även kunna användas för att stimulera småkommuner till samarbete vid ordnandet av den sociala hemhjälpsfrågan. I särskilt fattiga landsbygdsområden, där behoven kunna te sig särskilt angelägna, föreslås befo-genhet för social-

styrelsen att medgiva bidrag upp till 75 kronor per 100 invånare, även då enskilda sammanslutningar stå som huvudmän för verksamheten. I motionen II: 456 föreslås sådana ändringar i Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande förslag, att statsbidrag kan utgå till en hemvårdarinna per 1,500 invånare i kommun på landsbygden och att i övrigt tillbörlig hänsyn toges till kommunens ytvidd.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot ifrågavarande huvudgrunder för bestämmande av statsbidragets belopp.

Med hänsyn till vad utskottet ovan föreslagit rörande statsbidrag till hemvårdarinnornas avlöning torde statsbidraget dock böra höjas. I enlighet med befolkningsutredningens förslag bör sålunda, dels statsbidraget till heltidsanställd hemvårdarinnas avlöning höjas till 1,000 kronor per år och dels statsbidraget per 100-tal av folkmängden kunna uppgå till 25 kronor i stad och 50 kronor i annan kommun. Med anslutning till yrkandet i motionen II: 456 vill utskottet framhålla, att vid beräkning av maximibidraget bör särskild hänsyn tagas till befolkningstätheten i de olika landskommunerna. Då utskottets förslag innebär, att socialstyrelsen i vissa fall skall kunna medgiva statsbidrag till landskommun till ett belopp, motsvarande lönen till en hemvårdarinna per 1,333 invånare synas tillräckliga skäl knappast föreligga för bifall till motionen i övrigt.

Utskottet vill understryka vad departementschefen anført om att kommun, som en gång tillerkänts statsbidrag till hemvårdarinnas avlönande icke skall behöva riskera att få detta indraget enbart på den grund, att senare av annan kommun gjord ansökan befinnes vara angelägnare ur behovssynpunkt.

Statsutgifterna för ändamålet avses skola maximeras även därigenom, att riksdagen varje år bestämmer det antal hemvårdarinnor, till vilkas avlönande statsbidrag må utgå under det följande kalenderåret. Första verksamhetsåret (1944) beräknas verksamheten kunna maximalt omfatta 500 hemvårdarinnor. Vad härutinnan ävensom i övrigt anförts och föreslagits giver icke utskottet anledning till erinran.

Under återopande av vad utskottet sålunda anført får utskottet hemställa,

att riksdagen må

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 331 och 344 samt II: 456, 464, 481 och 483 ävensom med avslag å motionerna I: 329 och 345 samt II: 482 medgiva att av statsmedel må beviljas bidrag till social hemhjälpsverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder,

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag må utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor,

b) medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understöddes med statsbidrag på det sätt som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943,

c) medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1943/44

från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor,

d) till *Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor* & tillägsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 & driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

Stockholm den 26 november 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson i Malmö, Lindström, Bäckström, Sven Larsson, Andrén, Heiding, Karl Andersson, Gustaf Ivar Anderson, Björkman, Johan Eric Ericson och Persson i Skabersjö*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund i Doverstorp, Eriksson i Stockholm, Ward, Persson i Tidaholm, Andersson i Södergård, Bergström, Mårtensson, Nilsson i Steneberg, Lindholm, Pettersson i Dahl och Eriksson i Frägsta*.

Reservation

av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Andrén, Heiding, Björkman, Persson i Skabersjö, Skoglund, Andersson i Södergård, Pettersson i Dahl och Eriksson i Frägsta*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Såsom departementschefen — — — 1,500 kronor.

I likhet med vad som gäller för distriktssköterskor och barnmorskor synes lönen till heltidsanställda hemvårdarinnor böra på sätt Kungl. Maj:ts föreslagit utgå i form av ett grundbelopp och ett procentuellt tillägg. Med hänsyn till att fri kost torde komma att ingå i avlöningsförmånerna de dagar, då hemvårdarinnorna tjänstgöra, har utskottet funnit Kungl. Maj:ts förslag beträffande grundlönen väl avvägt.

I motionen II: 464 — — — statsbidragets belopp.

Med anslutning till yrkandet i motionen II: 456 vill utskottet framhålla, att vid tillämpning av maximeringsbestämmelserna särskild hänsyn bör tagas till befolkningstätheten i de olika landskommunerna. Då Kungl. Maj:ts förslag innebär, att socialstyrelsen i vissa fall skall kunna medgiva statsbidrag till landskommun till ett belopp, motsvarande lönen till en hemvårdarinna per 1,060 invånare, synas tillräckliga skäl knappast föreligga för bifall till motionen i övrigt.

Utskottet vill — — — utskottet hemställa,

att riksdagen må

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 331 samt II: 456, 464 och 483 ävensom med avslag å motionerna I: 329, 344 och 345 samt II: 481 och 482 medgiva, att av statsmedel må beviljas bidrag till social hemhjälpsverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder,

2) med bifall — — — 72,500 kronor.»
